

ДАНИ ПРО АВТОРА

Каливошко Олексій Миколайович, кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник
 Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»
 вул. Героїв оборони, 10, м. Київ, 03127, Україна
 e-mail: alek-k@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0417-4529>

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Каливошко Алексей Николаевич, кандидат экономических наук, доцент, старший научный сотрудник
 Национального научного центра «Институт аграрной экономики»
 ул. Героев обороны, 10, г. Киев, 03127, Украина
 e-mail: alek-k@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Kalivoshko Oleksii, Ph.D. in Economics, Associate professor, Senior Researcher department of financial-credit and fiscal policy National Scientific Center 'Institute of Agrarian Economics'
 Heroyiv Oborony st., 10, Kyiv, 03127, Ukraine
 e-mail: alek-k@ukr.net

Подано до редакції 18.03.2019

Прийнято до друку 27.03.2019

УДК 336.142.3

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-41-188-195>**ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТУ*****Макогон В. Д.**

Актуальність теми дослідження. Податки відіграють вагомую роль у системі державного регулювання економічного розвитку країни. Циклічність та динамічність економічних процесів зумовлює необхідність адаптації механізму податкового регулювання до змін фінансово-економічних умов. Важливо своєчасно і виважено оцінити вплив податків на суспільне виробництво, його динаміку і структуру. Бюджетно-податкова політика має бути взаємоузгодженою із стратегічними цілями економічних перетворень, спрямовуватись на створення належних умов для поглиблення взаємодії держави і суспільства.

Постановка проблеми. В умовах економічних перетворень вагомим завданням є зміна підходів щодо бюджетно-податкової політики в частині удосконалення архітектури податкових надходжень, які є бюджетоформуючими складовими, що потребує подальших наукових досліджень теоретичних та прикладних аспектів адміністрування податкових надходжень у системі формування дохідної частини бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування податкових надходжень, їх впливу на ринкову рівновагу доволі поширена в наукових дослідженнях. Це роботи відомих вітчизняних та зарубіжних науковців: Дж. Б'юкенена, У. Мітчелла, Дж. М. Кейнса, Т. Боголіб, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Чугунова та інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Зазначені вище питання актуалізуються у зв'язку з посиленням глобалізаційних процесів, несприятливим зовнішнім та внутрішнім економічним середовищем, що вимагає розв'язання низки конкретних завдань, пов'язаних з визначенням рівня податкового навантаження таким чином, щоб забезпечувалось досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями та не стримувались процеси пожвавлення ділової активності, не поглиблювався рівень зростання тіньового сектору економіки.

Постановка завдання, мети дослідження. Завданнями дослідження є: розкриття ролі податків у державному регулюванні економічного розвитку країни, здійснення аналізу та оцінки податкових надходжень у системі формування доходів бюджету. Метою дослідження є обґрунтування пріоритетних завдань бюджетно-податкової політики щодо формування податкових надходжень, удосконалення їх архітектури в умовах інституційних перетворень.

Метод або методологія проведення дослідження. У статті застосовано сукупність методів наукового дослідження: системного підходу, статистичного аналізу, структурування, аналізу, синтезу та ін.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). Визначено роль податків у державному регулюванні економічного розвитку країни. Здійснено аналіз та оцінку податкових надходжень у системі формування доходів бюджету. Обґрунтовано пріоритетні завдання бюджетно-податкової політики щодо формування податкових надходжень, удосконалення їх архітектури в умовах інституційних перетворень.

* Роботу виконано в межах фундаментальної науково-дослідної роботи «Бюджетна стратегія економічного зростання» (номер державної реєстрації 0118U000128).

Галузь застосування результатів. Результати цього дослідження можуть бути застосовані в процесі формування та реалізації бюджетно-податкової політики України.

Висновки відповідно до статті. Роль податків у системі державного регулювання економічних процесів забезпечується їх впливом на суспільне виробництво, його динаміку і структуру. Забезпечення стабільності формування доходів бюджету та фіскальної достатності передбачає розробку дієвої концепції розвитку податкової системи, яка базуватиметься на реалістичних прогнозах соціально-економічного розвитку країни; оцінці податкового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць. Вихідною базою формування доходної частини державного та місцевих бюджетів є раціональний розподіл та закріплення конкретних податкових надходжень. Система податкового регулювання повинна базуватись на чіткому поєднанні законодавчо визначених механізмів встановлення, справляння та перерозподілу податкових надходжень між бюджетами різних рівнів. У статті визначено стратегічні пріоритети бюджетно-податкової політики щодо формування податкових надходжень бюджету у системі формування доходів бюджету.

Ключові слова: державні фінанси, податки, податкова система, бюджетно-податкова політика, бюджет.

НАЛОГОВЫЕ ПОСТУПЛЕНИЯ В СИСТЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДНОЙ ЧАСТИ БЮДЖЕТА

Макогон В. Д.

Актуальность темы исследования. Налоги играют важную роль в системе государственного регулирования экономического развития страны. Цикличность и динамичность экономических процессов предопределяет необходимость адаптации механизма налогового регулирования к изменениям финансово-экономических условий. Важно своевременно и взвешенно оценить влияние налогов на общественное производство, его динамику и структуру. Бюджетно-налоговая политика должна быть взаимосогласованная со стратегическими целями экономических преобразований, направляться на создание надлежащих условий для углубления взаимодействия государства и общества.

Постановка проблемы. В условиях экономических преобразований весомой задачей является изменение подходов к бюджетно-налоговой политике в части совершенствования архитектоники налоговых поступлений, которые являются бюджетоформирующими составляющими, что требует дальнейших научных исследований теоретических и прикладных аспектов администрирования налоговых поступлений в системе формирования доходной части бюджета.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблематика формирования налоговых поступлений, их влияния на рыночное равновесие довольно распространена в научных исследованиях. Это работы известных отечественных и зарубежных ученых: Дж. Бьюкенена, В. Митчелла, Дж. М. Кейнса, Т. Боголиб, И. Запатриной, Л. Лысяк, И. Чугунова и других.

Выделение неисследованных частей общей проблемы. Указанные выше вопросы актуализируются в связи с усилением глобализационных процессов, неблагоприятной внешней и внутренней экономической средой, что требует решения ряда конкретных задач, связанных с определением уровня налоговой нагрузки таким образом, чтобы обеспечивалось достижение сбалансированности расходов бюджета с его поступлениями и не сдерживались процессы оживления деловой активности, не углублялся уровень роста теневого сектора экономики.

Постановка задачи, цели исследования. Задачами исследования являются: раскрытие роли налогов в государственном регулировании экономического развития страны, осуществления анализа и оценки налоговых поступлений в системе формирования доходов бюджета. Целью исследования является обоснование приоритетных задач бюджетно-налоговой политики по формированию налоговых поступлений, совершенствование их архитектоники в условиях институциональных преобразований.

Метод или методология проведения исследования. В статье применена совокупность методов научного исследования: системного подхода, статистического анализа, структурирования, анализа, синтеза и др.

Изложение основного материала (результаты работы). Определена роль налогов в государственном регулировании экономического развития страны. Осуществлен анализ и оценка налоговых поступлений в системе формирования доходов бюджета. Обоснованы приоритетные задачи бюджетно-налоговой политики по формированию налоговых поступлений, совершенствование их архитектоники в условиях институциональных преобразований.

Область применения результатов. Результаты этого исследования могут быть применены в процессе формирования и реализации бюджетно-налоговой политики Украины.

Выводы соответствия со статьей. Роль налогов в системе государственного регулирования экономических процессов обеспечивается их влиянием на общественное производство, его динамику и структуру. Обеспечение стабильности формирования доходов бюджета и фискальной достаточности предусматривает разработку действенной концепции развития налоговой системы, базирующейся на реалистичных прогнозах социально-экономического развития страны; оценке налогового потенциала административно-территориальных единиц. Исходной базой формирования доходной части государственного и местных бюджетов является рациональное распределение и

закрепление конкретных налоговых поступлений. Система налогового регулирования должна основываться на четком сочетании законодательно определенных механизмов установления, взимания и перераспределения налоговых поступлений между бюджетами разных уровней. В статье определены стратегические приоритеты бюджетно-налоговой политики по формированию налоговых поступлений бюджета в системе формирования доходов бюджета.

Ключевые слова: государственные финансы, налоги, налоговая система, бюджетно-налоговая политика, бюджет.

TAX REVENUES IN THE SYSTEM OF BUDGET REVENUES FORMATION

Makogon V. D.

Relevance of research topic. Taxes play a significant role in the system of state regulation of the country's economic development. The cyclicity and dynamism of economic processes necessitates the adaptation of the tax regulation mechanism to changes in financial and economic conditions. It is important to timely and carefully assess the impact of taxes on social production, its dynamics and structure. Budget and tax policies should be mutually consistent with the strategic objectives of economic transformation, aimed at creating the proper conditions for deepening the interaction of the state and society.

Formulation of the problem. In the context of economic transformations, the important task is to change the approaches to fiscal policy in terms of improving the tax system's tax structure, which are budget-forming components, which requires further scientific research into the theoretical and applied aspects of administration of tax revenues in the system of forming the revenue part of the budget.

Analysis of recent research and publications. The problem of the formation of tax revenues and their impact on the market equilibrium is quite widespread in scientific research. These are works by well-known domestic and foreign scholars: J. J. Buchanan, W. Mitchell, J. M. Keynes, T. Bogolyub, I. Zapatrina, L. Lisyak, I. Chugunova and others.

Identification of unexplored parts of the general problem. The above issues are updated in connection with the strengthening of globalization processes, the adverse external and internal economic environment, which requires the solution of a number of specific tasks related to determining the level of tax burden in such a way as to achieve a balance between budget expenditures and its revenues and the processes of revival of business activity were not restrained, the level of growth of the shadow sector of the economy did not deepen.

Setting the task, the purpose of the study. The objectives of the study are: the disclosure of the role of taxes in the state regulation of economic development of the country, the analysis and assessment of tax revenues in the system of budget revenue formation. The purpose of the research is to substantiate the priority tasks of the fiscal policy on the formation of tax revenues, and to improve their architectonics in the context of institutional transformations.

Method or methodology of conducting research. The article uses a set of methods of scientific research: system approach, statistical analysis, structuring, analysis, synthesis, and others.

Presentation of the main material (results of work). The role of taxes in the state regulation of economic development of the country is determined. The analysis and estimation of tax revenues in the budget revenue generation system was carried out. The priority tasks of fiscal policy concerning formation of tax revenues, improvement of their architectonics under the conditions of institutional transformations are substantiated.

The field of application of results. The results of this study can be applied in the process of formation and implementation of Ukraine's fiscal policy.

Conclusions according to the article. The role of taxes in the system of state regulation of economic processes is ensured by their influence on social production, its dynamics and structure. Ensuring the stability of budget revenues and fiscal adequacy involves developing an effective concept for the development of the tax system, based on realistic forecasts of socio-economic development of the country; assessment of the tax potential of administrative and territorial units. The starting base for the formation of the revenue part of the state and local budgets is the rational allocation and consolidation of specific tax revenues. The system of tax regulation should be based on a clear combination of legally established mechanisms for the establishment, collection and redistribution of tax revenues between budgets of different levels. The article defines the strategic priorities of the fiscal policy in relation to the formation of tax revenues in the budget revenue generation system.

Keywords: state finances, taxes, tax system, fiscal policy, budget.

JEL Classification: H55, J26

Актуальність теми дослідження. Розвиток суспільства зумовлює посилення уваги до обґрунтованості бюджетно-податкової політики яка є вагомим інструментом регулювання економічних процесів. Органи державного управління використовуючи інструменти та важелі податкового механізму мають можливість як стимулювати прискорення темпів економічне зростання так і їх стримувати. Сучасна бюджетно-податкова політика України спрямована на забезпечення стабільності податкової системи шляхом підвищення якісного рівня механізму податкового адміністрування з мінімізацією можливостей для здійснення зловживань. Виникла необхідність для обґрунтування нових підходів щодо архітектоники податкових надходжень, зокрема щодо зміни співвідношень між прямими та непрямими податками. Актуалізуються питання впровадження моделі оподаткування податком на виведений капітал.

Ступінь дослідження даної проблеми вченими. Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених з питань формування та реалізації бюджетно-податкової політики, адміністрування податкових

надходжень можна назвати праці Дж. Б'юкенена, У. Мітчелла, Дж. М. Кейнса [1-3]. Проблематика підвищення ефективності системи податкового регулювання в умовах економічних перетворень розкривається у працях вітчизняних вчених: Т. Боголіб, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Чугунова [4-8] та інших.

Метою дослідження є обґрунтування пріоритетних завдань бюджетно-податкової політики щодо формування податкових надходжень, удосконалення їх архітектоніки в умовах інституційних перетворень.

Завдання дослідження: Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: розкрити роль податкових надходжень у формуванні дохідної частини бюджету; здійснити аналіз та оцінку податкових надходжень зведеного бюджету України; визначити основні чинники, які впливають на рівень податкових надходжень у системі формування дохідної частини бюджету; розкрити положення щодо підвищення ефективності механізму податкового регулювання його інструментів та важелів.

Методи дослідження. У статті застосовано сукупність методів наукового дослідження, у тому числі системний та структурний методи – при визначенні сучасних особливостей формування і реалізації бюджетно-податкової політики в Україні; статистичний аналіз – для оцінки податкових надходжень у формуванні дохідної частини бюджету. На основі системного підходу визначено чинники, які впливають на рівень податкових надходжень у системі формування дохідної частини бюджету. Методами структурування та синтезу обґрунтовано пріоритетні завдання бюджетно-податкової політики в умовах інституційних перетворень.

Результати дослідження. Податковими надходженнями визнаються встановлені законодавством загальнодержавні та місцеві податки і збори, які посідають провідне місце серед методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки.

Відповідно до Стратегії реформування системи управління державними фінансами побудова сучасної податкової системи, що забезпечує обґрунтований рівень податкового навантаження передбачає: підвищення стабільності та прогнозованості податкової системи; підвищення якості та ефективності податкового адміністрування; розширення бази оподаткування; підвищення рівня дотримання вимог податкового законодавства платниками податків; удосконалення системи митного контролю. Разом з цим, вирішення зазначених завдань потребує взаємоузгодження нормативно-правових документів у даній сфері, заходів та індикаторів виконання поставлених завдань. Доцільною є розробка моделі співставлення заходів органів державного управління з очікуваними результатами.

Відповідно до Податкового кодексу України до загальнодержавних податків належать: податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на додану вартість; акцизний податок; екологічний податок; рентна плата; мито. До місцевих податків належать: податок на майно; єдиний податок. До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір [9]. Пріоритетним напрямом бюджетно-податкової політики України на даному етапі економічних перетворень визначено забезпечення стабільності податкової системи, зокрема підвищення ефективності та полегшення податкового адміністрування з мінімізацією можливостей для зловживань [10].

В середньому за зазначений період частка податкових надходжень у доходах зведеного бюджету склала – 78,68%, у тому числі за 2008-2012 роки – 78,40%, за 2013-2017 роки – 78,95% (табл.1).

Таблиця 1. Структура доходів зведеного бюджету України, %

	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операцій з капіталом	Офіційні трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	Цільові фонди
2008	76,30	20,31	2,25	0,03	1,11
2009	76,22	21,39	1,36	0,22	0,81
2010	74,55	23,47	0,99	0,10	0,89
2011	83,99	15,05	0,58	0,13	0,25
2012	80,95	18,16	0,67	0,04	0,18
2013	79,96	19,18	0,36	0,34	0,16
2014	80,60	17,67	0,44	1,18	0,11
2015	77,85	21,49	0,28	0,29	0,09
2016	83,13	16,03	0,20	0,54	0,10
2017	73,23	23,71	1,77	0,48	0,81

Джерело: складено та розраховано за даними: <http://www.ukrstat.gov.ua>; <https://www.minfin.gov.ua/>

Основна частина податкових надходжень формується за рахунок податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб та акцизного податку. В середньому за 2013-2017 роки частка податку на додану вартість у дохідній частині зведеного бюджету складала – 36,87%; податку на прибуток підприємств – 10,77%; податку та збору на доходи фізичних осіб – 21,18%; акцизного податку – 13,71% (табл. 2).

У ВВП за 2013-2017 роки частка податку на додану вартість склала – 9,95%; податку на прибуток підприємств – 2,86%; податку та збору на доходи фізичних осіб – 5,74%; акцизного податку – 3,76% (табл. 3).

Таблиця 2. Структура податкових надходжень зведеного бюджету України, %

Показники	2013	2014	2015	2016	2017
Податкові надходження	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	35,92	31,40	30,58	30,58	31,28
<i>Податок та збір на доходи фізичних осіб</i>	20,38	20,46	21,33	21,33	22,42
<i>Податок на прибуток підприємств</i>	15,54	10,94	9,25	9,25	8,86
Податки на власність	0,1629	0,1085	0,0003	0,0002	0,0001
<i>Податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів</i>	0,0022	0,0010	0,0002	0,0002	0,0001
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	8,15	9,14	7,16	7,16	6,17
Внутрішні податки на товари та послуги	46,60	50,10	51,82	51,82	52,58
<i>Податок на додану вартість</i>	36,24	37,83	36,19	36,19	37,91
<i>Акцизний податок</i>	10,36	12,27	15,64	15,64	14,66
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	3,77	3,43	3,13	3,13	2,96
<i>Ввізне мито</i>	3,75	3,37	3,07	3,07	2,89
<i>Вивізне мито</i>	0,02	0,06	0,06	0,06	0,08
Збори на паливно-енергетичні ресурси	1,61	1,63	0,04	0,04	0,00
Місцеві податки	2,07	2,19	6,49	6,49	6,43
Інші податки та збори	1,72	2,00	0,77	0,77	0,57

Джерело: складено та розраховано за даними: <http://www.ukrstat.gov.ua>; <https://www.minfin.gov.ua/>

Таблиця 3. Частка податкових надходжень зведеного бюджету України у ВВП, %

Показники	2013	2014	2015	2016	2017
Податкові надходження	24,16	23,16	32,73	27,28	27,76
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	8,68	7,27	10,01	8,34	8,69
<i>Податок та збір на доходи фізичних осіб</i>	4,92	4,74	6,98	5,82	6,22
<i>Податок на прибуток підприємств</i>	3,75	2,53	3,03	2,52	2,46
Податки на власність	0,04	0,03	0,00	0,00	0,00
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	1,97	2,12	2,34	1,95	1,71
Внутрішні податки на товари та послуги	11,26	11,60	16,96	14,14	14,60
<i>Податок на додану вартість</i>	8,75	8,76	11,84	9,87	10,53
<i>Акцизний податок</i>	2,50	2,84	5,12	4,27	4,07
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	0,91	0,79	1,02	0,85	0,82
Місцеві податки	0,50	0,51	2,13	1,77	1,79

Джерело: складено та розраховано за даними: <http://www.ukrstat.gov.ua>; <https://www.minfin.gov.ua/>

Частка податку та збору на доходи фізичних осіб з 2013 по 2017 рік у ВВП зросла на 1,3 відсоткових пункти. Доцільно відмітити, що зазначений податок є стабільним джерелом наповнення бюджетів. При посиленні фінансово-економічних кризових процесів його надходження не схильні до зменшення як у номінальному виразі, так і щодо відношення до ВВП. Відповідно до особливостей здійснення фінансової децентралізації в Україні податок на доходи фізичних осіб є основним джерелом горизонтального вирівнювання податкоспроможності бюджетів, які мають прямі відносини з державним бюджетом. На збільшення частки даного податку у ВВП та його ролі у формуванні доходів бюджету протягом досліджуваного періоду вплинули наступні фактори: в серпні 2014 року розширено базу оподаткування податку на доходи фізичних осіб за рахунок оподаткування за ставкою 15% доходів у вигляді процентів та сум пенсій, що перевищували 10 тис. грн.; з 2016 року була встановлена єдина базова ставка податку на доходи фізичних осіб без обмежень обсягу доходів у розмірі 18%; з 1 січня 2017 року в два рази підвищено мінімальну заробітну плату. До основних макроекономічних показників, які вплинули на надходження податку на доходи фізичних осіб, є показники середньомісячної заробітної плати та чисельності штатних працівників. На відміну від 2015–2016 років за підсумками 2017 року спостерігається відповідність надходжень даного податку цим показникам. Суттєві розбіжності у темпах зростання у 2015–2016 роках були обумовлені такими причинами: у 2015 році надходженням податку на доходи фізичних осіб від доходів у вигляді процентів та пенсій протягом всього року, а також підвищенням ставки з 17% до 20% для щомісячної заробітної плати, яка перевищувала 10-кратний розмір мінімальної заробітної плати; у 2016 році встановленням єдиної ставки податку на доходи фізичних осіб від доходу 18% замість диференційованої – 15% та 20%. Підвищення у два рази з 1 січня 2017 року мінімальної заробітної плати знайшло відображення у збільшенні середньої заробітної плати, відповідно показники зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб та зростання середньої заробітної плати тісно корелювалися між собою.

Стовно податку на прибуток підприємств то протягом 2013–2017 років його частка у ВВП суттєво знизилася з 3,75% до 2,46%, що обумовлено поступовим зменшенням ставки оподаткування так і кризових явищ, які відбувалися в вітчизняній економіці. З 2013 року змінено порядок сплати податку на прибуток

підприємствами з річним доходом більшим 20,0 млн. грн., а саме запроваджено щомісячну авансову сплату податку на прибуток. У складі річної податкової декларації платник податку подавав розрахунок щомісячних авансових внесків, які мали сплачуватися у наступні 12 місяців. Саме запровадження авансової сплати та несприятливий розвиток економіки протягом 2013–2015 років призвели до того, що платники сплачували авансові платежі виходячи з фінансових результатів попереднього року, а поточний рік, за фінансовими результатами, виявлявся ще гіршим за попередній, що і стало причиною стрімкого щорічного накопичення переплат. Як наслідок, сума переплати з податку на прибуток підприємств до зведеного бюджету зросла майже у 2 рази, або на 14,2 млрд. грн., з 15,1 млрд. грн. станом на 01.01.2013 до 29,3 млрд. грн. станом на 01.04.2016 (у березні 2016 року платники подали річні декларації за 2015 рік, протягом якого вони сплачували щомісячні авансові платежі). Зростання надходжень від даного податку обумовлено: занижена база порівняння, оскільки у грудні 2016 року існував додатковий термін сплати авансового внеску податку за результатами 11 місяців 2016 року, відповідно у лютому 2017 року підприємства з доходом більше 20,0 млн. грн. сплачували податок лише за грудень 2016 року; сплатою НАК «Нафтогаз України» у січні-вересні 2018 року сум податку на прибуток підприємств в обсязі 9,4 млрд. грн., оскільки в податкових деклараціях за 2017 рік та I квартал 2018 року була врахована сума доходу за результатами вирішення спірних питань з ПАТ «Газпром» за рішенням Стокгольмського суду. У зв'язку з посиленням децентралізаційних процесів, проведенням реформи місцевого самоврядування та територіальної організації з 2015 року 10% податку на прибуток підприємств недержавної форми власності зараховується до обласних бюджетів, що надає можливість для горизонтального вирівнювання їх податкоспроможності.

Основними факторами впливу на надходження податку на додану вартість є показники кінцевих споживчих витрат, імпорту і експорту товарів, а також середнього обмінного курсу національної валюти до долара США, збереження позитивних економічних, споживчих та інвестиційних настроїв на тлі продовження реалізації реформи системи державних фінансів, збереження сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури, подальшої диверсифікації ринків збуту української продукції, що зумовить продовження позитивної економічної динаміки.

Суттєве збільшення рівня надходжень акцизного податку, починаючи з 2015 року, відбулося за рахунок таких факторів: до переліку підакцизних товарів включено електричну енергію, внаслідок чого скасовано збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками; пропорційно підвищено ставки акцизного податку на бензин, дизпаливо, скраплений газ та одночасно скасовано екологічний податок з виробленого та ввезеного палива; підвищено ставки акцизного податку на транспортні засоби та включено до переліку підакцизних товарів вантажні автомобілі та автобуси з метою компенсації скасування збору за першу реєстрацію транспортних засобів; запроваджено акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, який зараховується до доходів загального фонду сільських, селищних та міських бюджетів, а також бюджетів об'єднаних територіальних громад. Крім того, чинним законодавством передбачено щорічну індексацію специфічних ставок акцизного податку, визначених в абсолютних значеннях (у гривнях), з урахуванням індексу споживчих цін з метою приведення розмірів ставок акцизного податку у відповідність із інфляційними процесами в економіці та отримання додаткових надходжень до державного бюджету.

Доцільно відмітити, що протягом 2013–2017 років відбулися зміни товарної структури надходжень акцизного податку до зведеного бюджету, зокрема, за цей період питома вага пального зросла майже у 2 рази тоді як алкогольних напоїв у 2 рази скоротилась. Збільшення надходжень акцизного податку з пального відбулось за рахунок зростання курсу євро (оскільки ставки акцизного податку на пальне визначені у євро), підвищення ставок акцизного податку, а також запровадження з 2015 року системи електронного адміністрування реалізації пального та електронної акцизної накладної при реалізації пального. Разом з цим, з 2014 року запроваджено дві ставки акцизного податку на дизпаливо залежно від вмісту сірки замість чотирьох. У 2016 році ставки акцизного податку переведено в інші одиниці виміру (з євро за 1000 кг у євро за 1000 л) без збільшення податкового навантаження, а саме розмір ставки скориговано на коефіцієнт переведення кілограмів у літри. З 2017 року запроваджено єдину ставку акцизного податку на дизпаливо, що призвело до збільшення надходжень акцизного податку з пального. У 2018 році ставки акцизного податку на пальне не змінювались і залишились на рівні 2017 року. Починаючи з 2013 року по 2016 рік спостерігалися незначні коливання рівня обсягу реалізації тютюнових виробів на внутрішньому ринку. У 2017 році порівняно з попереднім роком реалізація тютюнових виробів скоротилась, що обумовлено суттєвим підвищенням специфічних ставок акцизного податку на тютюнові вироби з 1 січня 2017 року на 40,0%.

Динаміка надходжень акцизного податку з лікєро-горілчанних виробів та обсягів їх реалізації свідчить про постійне скорочення обсягів реалізації такої продукції у попередніх роках, при цьому підвищення ставок акцизного податку не забезпечувало відповідного збільшення надходжень акцизного податку, окрім 2014 року та 2016 року. На рівень споживання лікєро-горілчанних напоїв, крім зміни ставок акцизного податку, також впливає періодичне підвищення мінімальних роздрібних цін на таку продукцію. При зростанні цін на горілчані напої їх споживання скорочується.

Таким чином, частка прямих податків у податкових надходженнях зведеного бюджету зменшується тоді як непрямих зростає, що зменшує схильність до заощаджень та нівелює принцип соціальної справедливості. Зростання рівня податкового навантаження не корелюється з темпами економічного зростання як адміністративно-територіальних одиниць так і країни в цілому. Отже не забезпечується реалізація регулюючої функції податків.

Висновки. Роль податків у системі державного регулювання економічних процесів забезпечується їх впливом на суспільне виробництво, його динаміку і структуру. Забезпечення стабільності формування доходів бюджету та фіскальної достатності передбачає розробку дієвої концепції розвитку податкової системи, яка базуватиметься на реалістичних прогнозах соціально-економічного розвитку країни; оцінці податкового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць. Вихідною базою формування доходної частини державного та місцевих бюджетів є раціональний розподіл та закріплення конкретних податкових надходжень. Система податкового регулювання повинна базуватись на чіткому поєднанні законодавчо визначених механізмів встановлення, справляння та перерозподілу податкових надходжень між бюджетами різних рівнів. До пріоритетних завдань бюджетно-податкової політики доцільно віднести: подальше спрощення механізму адміністрування податків і зборів, створення максимального комфортних умов для виконання податкових зобов'язань платниками податків; удосконалення архітектури податків з метою значного підвищення ролі прямого прибуткового оподаткування; модернізація інструментів і принципів справляння бюджетотворюючих податків та підвищення якісного рівня механізму адміністрування місцевих податків і зборів; удосконалення податкового законодавства, що сприятиме ефективності та результативності функціонування податкової системи, забезпеченню конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світових ринках. З метою забезпечення дієвості бюджетно-податкової політики необхідним є взаємоузгодження темпів зростання рівня податкового навантаження з темпами економічного зростання.

Список використаних джерел

1. Б'юкенен Дж. М., Масгрейв Р. А. *Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави*; [пер. з англ. А. Іщенка]. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 176 с.
2. Блауг М. Митчел, Уэсли Клэр. *100 великих економістів до Кейнса = Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past*. СПб. : Экономикс, 2008. С. 218–221. 352 с.
3. Кейнс Дж. М. *Общая теория занятости, процента и денег*; пер. с англ. Москва : Гелиос, 2012. 352 с.
4. Bogolib T. M. *The public sector of finance economy in the modern world. Equilibrium*. 2013. №1. P. 76–89.
5. Запатріна І. В. *Бюджетний механізм економічного зростання*. Київ : Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. 528 с.
6. Лисяк Л. В., Сальнікова Т. В. *Напрями вдосконалення бюджетної політики України в умовах децентралізації. Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. С. 42–56.
7. Максютя А. А., Чугунов І. Я. *Бюджетна складова суспільного розвитку*. Вісник КНТЕУ. 2012. № 3. С. 45–54.
8. *Податковий кодекс: Закон України від 02.12.2010 № 2755–VI*: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
9. *Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про Основні напрями бюджетної політики на 2019–2021 роки» від 16.05.2018 № 8357*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63995

References

1. B'jukenen, D., Masg'rejv, R. (2004) *Suspil'ni finansy i suspil'nyj vybir [Public finances and social choice: two opposing views of the state]*; per. z angl. Kyiv : Kyjevo-Mogyljan. Akad, 176 s.
2. Blauh M. Mytchel, Uesly Kler (2008) *100 velykykh ekonomystov do Keinsa = Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past*. SPb. : Ekonomikus. S. 218–221. 352 s.
3. Keins Dzh. M. (2012) *Obshchaia teoriya zaniatosty, protsenta y deneh [General theory of employment, interest and money]*; per. s anhl. Moscow : Helyos. 352 s.
4. Bogolib, T. M. (2013) *The public sector of finance economy in the modern world. Equilibrium*, 1. 76–89.
5. Zapatrina, I. V. (2007) *Bjudzhetnyj mehanizm ekonomichnogo zrostannja : monografija [Budgetary mechanism of economic growth]*. V. Kyiv : In-t soc.-ekon. strategij, 528 s.
6. Lysiak, L. V. & Salnykova, T. V. (2017) *Napriamy vdoskonalennia biudzhetnoi polityky Ukrainy v umovakh detsentralizatsii [Directions of improvement of fiscal policy of Ukraine in conditions of decentralization]*. Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia. 42–56.
7. Maksyuta, A. A. & Chuhunov, I. Ya. (2012) *Biudzhetna skladova suspilnoho rozvytku [Budget component of social development]*. Visnyk KNTEU, 3. 45–54.
8. *Podatkovyi kodeks: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755–VI [Податковий кодекс: Закон України від 02.12.2010 № 2755–VI]* URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
9. *Rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy «Pro Osnovni napriamy biudzhetnoi polityky na 2019–2021 roky» vid 16.05.2018 № 8357 [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Main Directions of Budget Policy for 2019–2021» dated May 16, 2018 No. 8357]*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63995

ДАНИ ПРО АВТОРА

Макогон Валентина Дмитрівна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри фінансів Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: makvkn-teu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2331-8455
Researcher ID: P-3053-2017

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Макогон Валентина Дмитриевна, доктор экономических наук, старший научный сотрудник, доцент кафедры финансов Киевского национального торгово-экономического университета
e-mail: makvkn-teu@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Макогон Валентина, Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher Associate Professor of the Department of Finance
Kyiv National University of Trade and Economics
e-mail: makvkn-teu@gmail.com

Подано до редакції 15.03.2019
Прийнято до друку 27.03.2019

УДК 336.74: 336.22

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-41-195-202>

ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ*

Нікітішин А. О.

Предметом дослідження є теоретичні й прикладні проблеми впливу монетарної політики на сучасні механізми податкового регулювання.

Метою дослідження є визначення зв'язку інструментів, каналів, механізмів, режимів монетарної політики Національного банку України з інструментами і механізмами податкового регулювання, їх монетарного трансмісійного впливу на бюджетну архітектуру.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у науковій статті завдань застосовувався системний підхід при визначенні зв'язку інструментів, каналів, механізмів, режимів монетарної політики Національного банку України з інструментами і механізмами податкового регулювання та їх монетарного трансмісійного впливу на дохідну частину державного та місцевих бюджетів країни.

Результат роботи: показаний вплив інструментів монетарної політики Національного банку України (офіційний валютний курс, облікова ставка), каналу емісії національної валюти України, механізму організації готівкового і безготівкового грошового обігу та режиму інфляційного таргетування на механізми податкового регулювання (планування, прогнозування, обліку, контролю, адміністрування) та його елементи (платників податків, базу оподаткування, ставки податків, порядок обчислення податків, порядок сплати податків), що в сукупності визначає їх вплив на бюджетну архітектуру (співвідношення доходної частини державного і місцевих бюджетів) у короткостроковому періоді через механізм передачі імпульсів.

Галузь застосування результатів: організація та проведення наукових досліджень та забезпечення координації у сфері податково-бюджетної та монетарної політики.

Висновок. За результатами дослідження встановлено, що монетарна політика Національного банку України через реалізацію монетарного трансмісійного механізму, як процесу передачі змін у використанні її інструментів, має значний вплив на окремі механізми та елементи податкового регулювання на першому етапі його дії, а на другому - зміни у податковому регулюванні передаються у бюджетне регулювання, впливаючи на бюджетну архітектуру. Загальне співвідношення між дохідною частиною державного та місцевих бюджетів є результатом дії всієї сукупності інструментів, каналів, механізмів, режимів монетарної політики Національного банку України на інструменти і механізми податкового регулювання на першому етапі дії монетарного трансмісійного механізму.

Ключові слова: податкові інструменти, податкове регулювання, податкові механізми, монетарна політика, монетарні інструменти, бюджетна архітектура.

**ВЛИЯНИЕ МОНЕТАРНОЙ ПОЛИТИКИ НА СОВРЕМЕННЫЕ
МЕХАНИЗМЫ НАЛОГОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ**

Никитишин А. А.

Предметом исследования являются теоретические и прикладные проблемы влияния монетарной политики на современные механизмы налогового регулирования.

Целью исследования является определение связи инструментов, каналов, механизмов, режимов монетарной политики Национального банка Украины с инструментами и механизмами налогового регулирования, их монетарного трансмиссионного влияния на бюджетную архитектуру.

Методы исследования. Для решения поставленных в научной статье задач применялся системный подход при определении связи инструментов, каналов, механизмов, режимов монетарной

* Роботу виконано в межах фундаментальної науково-дослідної роботи «Бюджетна стратегія економічного зростання» (номер державної реєстрації 0118U000128).